

De Nieuwe Biesbosch

VOORONTWERP
INRICHTINGSPLAN **ABEN**

Opmerkingen en suggesties 26 08 2010

Eric Luiten
provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit in Zuid-Holland

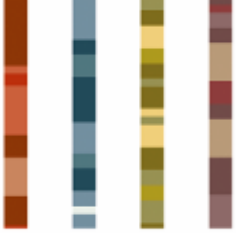
1 Ruimtelijke kwaliteit en plankwaliteit

De integrale landschappelijke transformatie van circa 550 hectare in de rand van de stad Dordrecht is een majeur project. De ruimtelijke kwaliteit die met de voorgenomen publieke investeringen wordt geleverd is in mijn ogen een punt van expliciete aandacht. Mijn ervaring met dergelijke projecten is dat de oordeelsvorming over het ruimtelijke plan wordt gedomineerd door criteria als draagvlak, voortgang, competenties en budget. Zelden wordt er even pas op de plaats gemaakt om ten principale de vraag te beantwoorden of het beoogde en getekende landschap door komende generaties daadwerkelijk zal worden herkend, gebruikt en geliefd. In mijn ogen wordt de ruimtelijke kwaliteit van grote landschappelijke projecten bepaald door aspecten als eenvoud, eenheid, evidentie, vitaliteit, houdbaarheid, flexibiliteit, tijdloosheid. Mijn bijdrage aan de stuurgroep zal erop zijn gericht inhoudelijke oordeelsvorming over de kwaliteit van het plan aan te kaarten en te voeden.

2 Regionaal verband

De ruimtelijke voornemens in het ABEN-gebied zijn ingegeven door de behoefte aan de realisatie van landschapsecologische verbinding op de schaal van de regio en door de stadsregionale behoefte aan ontspanning in de vrije natuur. In het voorontwerp wordt die regionale dimensie niet meer expliciet gemaakt. Dat is een gemis. Al is het maar met één kaart waarop iedereen kan zien dat deze 550 hectare nieuw landschap een logische en cruciale positie inneemt in het regionale watersysteem van polders en rivieren, de ecologische kwaliteit van het Biesbosche land en de actuele en wenselijke recreatieve routes en voorzieningen en dat het een onmisbare component is in de ontwikkeling van een mooiere en

completere stad. Dan wordt ook duidelijk hoe op het hele Eiland van Dordrecht de balans gaat uitvallen tussen landschappelijke bescherming van het kleipolderpanorama en de landschappelijke transformatie van het ABEN-gebied en dat binnen de projectgrenzen zelf de transformatie derhalve ingrijpend zal zijn. Dit is ook van strategisch en communicatief belang. Als de toevoorders deze grote ingreep op hun plaats zien vallen en de argumentatie en het belang ervan begrijpen is er een wereld van potentiële terughoudendheid gewonnen.

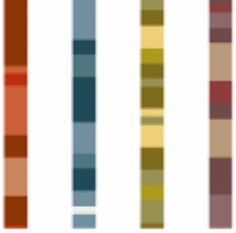
3 Historische aspecten

De cultuurhistorische sentimenten en reacties uit de streek en de stad hebben geleid tot een honorering van allerlei kleine en grotere patronen en artefacten in het plan. Ik mis een betooglijn van een hogere orde en langere adem, dat begint met een korte toelichting op de ontstaansgeschiedenis van dit malse polderland en een basiskaart (een onderlegger) waarop de historische topografische structuur is getekend. Op basis van die kaart kan je (en moet je) ingaan op de vraag hoe het voorgenomen project zich verhoudt tot de (relatief jonge) geschiedenis van het hele gebied. Kun je spreken van een volledig nieuw hoofdstuk in de gebiedsgeschiedenis of bouw je voort op processen die zich ook eerder hebben voltrokken? Als dat betoog consistent is heb je ook een antwoord op allerlei detailvragen over dijkjes, dammen, sluizen en kavelpatronen en hoef je je op dat detailniveau niet meer in de war te laten brengen. Je maakt je bedoelingen duidelijk en je biedt gelegenheid tot dialoog over de vorm en de mate waarin de geschiedenis in het plan herkenbaar moet zijn en blijven of juist niet.

Mijn inzicht in de historische eigenschappen van dit gebied is te verwoorden en te visualiseren als een soort jaarringentopografie: het Eiland van Dordrecht is in brede schillen van aandijkingen terugveroverd op het overstroomde land. De jongste polders liggen het meeste zuidelijk en oostelijk, de oudste het meest naar binnen. De lange parallelle dijken zijn de getuigen van dat ontginningsstelsel. Ze begrenzen een paar poldercompartimenten waarvoor je in het kader van de ecologische en recreatieve ontwikkeling duidelijke inrichtingsbeslissingen kunt nemen, bijvoorbeeld gebaseerd op het motto: "last in, first out". De buitenste ringen worden geordend teruggegeven aan de deltanatuur, in de verder naar binnen gelegen ringen blijft het cultuurlandschap een factor van betekenis.

4 Hydrologische aspecten

Het is me duidelijk geworden dat we hier eigenlijk niet over polders mogen spreken. Het gebied watert zelfstandig af, er wordt niet bemalen. Er is door de adviseur een mooi hydrologisch concept neergelegd waarin water van boven naar beneden van compartiment naar compartiment stroomt. Dat voorstel van een Hollandse super-sawa zou als drager voor de inrichting

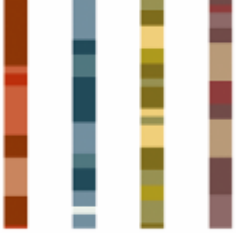
van het hele gebied moeten gaan functioneren. Dat sluit goed aan bij het verlangen van het waterschap om de waterhuishouding zo eenvoudig mogelijk te organiseren. Het graven van nieuwe geulen is in mijn ogen alleen zinvol als de gedempte getijden werkzaam kunnen worden in het gebied en langs de geulen natuurlijke fluctuaties optreedt. Zo niet dan ben je een pseudolandschap aan het bouwen. De kleine vertakkingen van de geulen in noordelijke richting die door de dijken heen moeten worden gegraven zijn wat mij betreft volstrekt overbodig. Als elk compartiment een heldere ecohydrologische koers meekrijgt voldoe je aan het volledige programma van eisen.

5 Ecologische aspecten

Ik ben het met Staatsbosbeheer eens dat de inrichting van dit gebied zo eenvoudig in elkaar moet zitten, dat het zich op hoofdlijnen 'zelf kan beheren'. Het bovenstaande hydrologische concept maakt dat mogelijk. Een goed gekozen combinatie van maaiveldhoogte en waterpeil per compartiment, gedifferentieerd door verschillende intensiteiten van natuurlijke begrazing, biedt een eenduidige conditie voor de spontane ontwikkeling van vegetatie en dierenwereld. Geef geen garanties voor openheid of geslotenheid want de vegetatie zal zich in dit enorm voedselrijke substraat razendsnel ontwikkelen en in no-time halfhoog tot hoog opslaan. Met de overwegend zuidwestenwinden zal de vegetatie zich al na een of twee seizoenen ver over het gebied hebben verspreid. Accepteer een Biesbosch-achtige textuur met alle verrassingen van dien. Houd de Dordtenaren niet voor de gek met een claim op beheersing van het beeld, dat moet je niet willen. Leg liever uit dat je de ontwikkeling van de vegetatie gaat volgen en dat SBB en de gemeente samen een natuureducatief monitoringprogramma gaan opzetten waarin alle geïnteresseerden kunnen participeren zodra de basisinrichting is afgerond.

6 Recreatieve aspecten

De visie op de wijze waarop dit natuurgebied door de bewoners van de regio kan worden ontdekt en gekoloniseerd is onvoldoende gearticuleerd. Mijn idee is dat in dit soort hoogproductieve, robuuste ecosystemen de Dordtse voetafdruk zeer goed inpasbaar is en dat die afdruk veel verschillende vormen aan kan nemen. Niet alleen dat obligate patroon van wandel- en fietspadjes maar ook parcoursen voor paarden, karren, wildkampeerders, survivaltochten, off-the-road fietsers, avontuurlijke weekenders etc, etc. Het mooie van de balans tussen maaiveld en waterpeil is dat er een natuurlijke gradiënt van toegankelijkheid ontstaat die door een aantal goed getraceerde paden kan worden versterkt. Mooi is ook het gegeven dat het zicht over het gebied vanaf de dijken (hoog, droog en ruim) een heel andere is dan vanaf het maaiveld beneden (nat, besloten, avontuurlijk). Dat verschil is nu erg terloops behandeld en zou moeten worden uitgebuit.

De ligging, maatvoering en uitwerking van de zwemplas overtuigt niet, hij ziet er uit als een moetje, iets tussen tafellaken en servet. Dit programmaonderdeel leidt aan te veel inrichtingsvereisten. Ik adviseer dit onderdeel te laten uitwerken door een adviseur/ontwerper met ervaring in de positionering, begrenzing en vormgeving van zwemplassen.

De tracering van de paden over maaiveld getuigt van een onvaste ontwerphand. Het kronkelt alle kanten op. Daar mis ik beheersing en finesse. Wat betreft het beeld, de verschijning van het nieuwe natuur- en recreatielandschap is mijn mening dat er in het algemeen (en dus ook in dit geval) weinig hoeft te worden vormgegeven aan de geomorfologische, hydrologische en ecologische structuur van het gebied in kwestie. Daar krijg je alles eigenlijk min of meer cadeau. Ik vind dat je wel zeer zorgvuldig moet ontwerpen aan de recreatieve structuur (paden, meubilair, rustpunten etc) omdat die de attractiewaarde in hoge mate gaat bepalen. Ook dit onderdeel verdient een strakke, ervaren ontwerphand.